

Grafická podoba publikací patří mezi silné stránky vydavatelství Rak a překlad Richentalova díla není výjimkou. Bohatý obrazový doprovod vychází z kolorovaných dřevorezů nejstaršího tisku kroniky (1483), což je z hlediska reprodukčních práv pochopitelná volba, v úvodu jsou připojeny i ukázky z několika rukopisů, přetištěné z Fegerovy edice. Připomínku lze vznést snad jen k chybnému dvojobrázku na s. 219–220, kde popisek uvádí *Udelenie léna Fridrichovi Hohenzollernskému*, ačkoli se jedná o obléžení rakouského vévody Fridricha Habsburského. Kdo by nicméně chtěl vidět správný obrázek, podobně jako další zde nepublikované ilustrace, může si vybrat z dnes již tří internetově dostupných reprodukcí prvotisku kroniky.

Právě od digitalizovaného zpřístupnění jednotlivých exemplářů si lze slíbovat další možnosti v poznávání kroniky; z rukopisů je prozatím dostupný pražský (P) a petrohradský (Pt), oba z fondů Národní knihovny ČR, na CD-ROM pak kostnický (K). Vítaná bude jistě i komparace heraldické části s dalšími dobovými erbovníky. Jen pro příklad: Grünenbergův proslulý Wappenbuch z roku 1483 uvádí u kolovratského erbu tvar predikátu *Kolobrandt*, což napovídá, kdo by mohl být záhadný český šlechtic *Woschga vom Kolobrat* z Richentalovy kroniky (v poznámkách slovenského překladu uveden s otazníkem jako Voksa z Valdštejna). Pokud zkomoleninu *Woschga* určíme jako některou z variant jména Jan (Jeschko, Geschko), můžeme onoho šlechtice ztotožnit s Hanušem z Kolovrat, pozdějším Zikmundovým straníkem a porevolučním hejtmanem pražských měst.

Blížící se výročí kostnického koncilu bezesporu zvedne zájem o Richentalovo dílo a můžeme tedy přivítat, že máme s předstihem k dispozici jak kvalitní edici, tak i slovenský překlad německého textu. Zbývá doufat, že se v dohledné době dočkáme rozboru jmenové části kroniky a bude tak splacen další z dluhů koncilního bádání.

ROBERT NOVOTNÝ

Moravský zemský sněm na prahu novověku. Edice Památek sněmovních z let 1518–1570. Sv. 1. Památky sněmovní I, ed. Dalibor JANIŠ, Historický ústav AV ČR, Praha 2010 (= Prameny k českým dějinám 16.–18. století, A/I-1) 503 s., ISBN 978-80-7286-103-3

Dalibor Janiš svoje vlohy pro ediční činnost prokázal již vydáním moravského zemského zřízení z roku 1545 a nastavenou laťku udržel i v případě edice *Památek sněmovních*, která naplňuje nejprísnejší formální požadavky a zpřístupňuje historikům nejrůznějšího zaměření cennou materii k dějinám Moravy. Je nabíledni, že předložená edice potěší v první řadě zájemce o období raného novověku, je ale třeba podotknout, že ani pro poznání moravského středověku není bez významu. Nemůže být totiž pochyb o tom, že řada institutů a právních norem, jimiž se stavové Moravského markrabství při svých setkáních v první polovině 16. století zabývali, měla starší původ a v řadě případů sněmovní usnesení pouze autoritativně potvrzovalo to, co bylo již mnohá léta stabilní praxí. Bylo by jistě chybou, používat zpětnou projekci stavu z poloviny 16. století do století předchozího či doby ještě starší mechanicky, plošně, ba takříkajíc bezhlavě, v řadě případů je ale toto promítnutí zcela legitimní.

Knih je rozdělena na dvě základní části, úvod a samotnou edici, každá z nich je pak dále strukturována do dvou poměrně výrazně separovaných celků (kapitol). Tato struktura se ukazuje promyšlenou a plně odpovídá široké škále informací, kterou editor čtenáři publikace zpřístupnil. První část *Úvodu* tvoří studie *Moravský zemský sněm na prahu novověku* (historiografie a ediční zpřístupnění – s. 11–32). Janiš čtenáře zasvěceně a zároveň čtivě provádí dosavadními pokusy o zpracování dějin moravského sněmovnictví, přičemž svůj pohled v řadě případů rozšiřuje i o díla, jež se nedotýkají přímo sněmovnictví, ale umožňují poznání jak moravských, tak i českých právních poměrů v období 15.–17. století. Z tohoto pohledu je možné uvažovat nad tím, zda není název této kapitoly oproti jejímu reálnému obsahu příliš úzký. Nemůže být jistě námitek proti tomu, aby byl pod tento titul subsumován text věnovaný Brandlově edici Žerotínova spisu o průběhu moravského zemského sněmu v roce 1612, pamětem Hynka ml.

Bruntálského z Vrbna a Viléma Slavaty z Chlumu či d'Elvertově čtyřsvazkové edici moravik z období stavovského povstání. Samozřejmostí je zmínka o třídílných Kameníčkových Zemských sněmech a sjezdech moravských, které by si patrně zasloužily i obsáhlejší popis a zhodnocení, stejně jako ediční řada Archiv český, v níž se četné materiály moravského původu rovněž objevily.

Určitě je na místě, že se autor ze srovnávacích důvodů zabýval i nedotaženou ediční řadou Sněmy české, dodnes představující jednoznačně neobjemnější soubor informací o sněmovnictví v Českém království a díky tomu, že zachycuje i sněmy generální, též o poměrech v tzv. vedlejších zemích České koruny. Na samé hraně tématu vymezeného názvem kapitoly jsou moravské právní texty doby předbělohorské (Tovačovská kniha, Drnovská kniha, zemská zřízení z let 1535, 1545 a 1562). Tím, že Janiš do svého přehledu zahrnul i ediční počiny památek z českého, resp. slezského prostředí, které se rozhodně primárně nezajímají o fungování zemského sněmovnictví (Práva zemská česká Ondřeje z Dubé, Všehrdovy Knihy devatery aj.), ho ale povýšil spíše na zasvěcený přehled dosavadních pokusů o zpřístupnění českého a moravského předbělohorského zemského práva. V takto rozšířeném rámci se nicméně poněkud ztratilo zhodnocení otázky, do jaké míry byly dosud badatelsky využity samy *Památky sněmovní*.

Druhá kapitola *Úvodu, Památky sněmovní a agenda zemského sněmu v první polovině 16. století* (s. 33–44), je věnována především normotvorné funkci zemského sněmu v 15. a 16. století. Autor se nejprve zmiňuje o landfrýdech, které měly za úkol stabilizovat veřejnoprávní systém moravského markrabství v době pohusitské, vrací se i ke Knize tovačovské jakožto kodifikaci zemského práva sui generis. Následuje přehled významných právotvorných usnesení z let 1437–1518. Janiš přitom upozorňuje, že některé tyto nálezy byly přijaty nikoliv na standardně svolaném sněmovním jednání, ale na rozšířeném, reprezentativním zasedání zemského soudu. Tím se dotýká i nadmíru zajímavé, dodnes bohužel komplexně nezpracované problematiky „nalézání“ zemského práva v rámci výkonu soudní moci. Již od konce 15. století začaly být některé soubory schválených norem (převážně policejního charakteru) označovány jako „zřízení“, resp. „zemské zřízení“.

Na olomouckém sněmu v lednu roku 1518 bylo odsouhlaseno zřízení zvláštních knih, do nichž budou zřízení (tj. normativní usnesení) zapisována, a tím byl položen základ pro *Památky sněmovní*. Možná až příliš stručně pak autor charakterizuje obsah *Památek* a způsob jejich vytváření a upozorňuje na souběžně vedený Kopiař, založený v roce 1526 a obsahově *Památky* významně doplňující. Na závěr kapitoly je připojen přehledný seznam sněmů z let 1518–1546 a foliový rozsah záznamů jejich usnesení v první knize *Památek* (otázkou je, zda by nebylo účelné přiřadit právě sem konkordanci číslování listů, nacházející se na s. 477–483).

Samotná *Edice* představuje, jak již bylo avizováno, vynikající řemeslnou práci. První kapitola *Východiska a metoda zpracování edice* (s. 45–56) je věnována vymezení rozsahu, popisu editovaného rukopisu včetně stručné charakteristiky jeho provenience a dosavadnímu uložení. Na tvorbu rukopisu se podle Janišovy analýzy podílelo celkem osm písařů, převážná část textu je ale psána rukou písařů označených jako A a D, které lze také (společně s písařem E) jediné identifikovat (jde o Otmaru z Nepomuka a Matyáše z Hartunkova, kteří v letech 1535–1566 postupně vykonávali úřad moravského zemského písaře; oba do této funkce přešli z úřadu menšího zemského písaře). Poměrně podrobně jsou rozepsány ediční zásady, autor se tu přidržel osvědčené metody vyzkoušené již v edici zemského zřízení z roku 1545, samozřejmě s nutnými odchylkami prameníci z toho, že se nejedná o tištěný, nýbrž rukopisný pramen.

Rozsahem nejobsáhlejší kapitolou je samotná *Edice* (s. 57–476), nabízející skutečně přehrášl různorodých informací o vývoji moravského zemského práva i faktickém fungování moravské stavovské společnosti v první polovině 16. století. Kromě jazykových poznámek a marginálií je editovaný text doplněn bohatým poznámkovým aparátem; v drtivé většině jde buď o odkazy na související články, nebo o identifikaci osob v textu zmíněných. S posledně jmenovanými strávil autor nepochybně spoustu času, je ale koncepční otázkou, nakolik jsou nezbytnou součástí edice. Ve většině případů jsou totiž osobní údaje z hlediska poznání činnosti sněmu zbytné, navíc zpravidla obsahuje dotyčná poznámka pouze odkaz na Pilnáčkovy Staromoravské rody či Hosákův Historický místopis, což jsou zdroje, do kterých by zájemce

o bližší životopisné, resp. rodopisné údaje bez-
tak nahlédl na prvním místě.

Drobné, spíše diskusní než kritické námitky uvedené výše v textu nemění nic na tom, že Janišova edice prvního dílu *Památek sněmovních* je vysoce kvalitním dílem, zpřístupňujícím historikům i právním historikům nesmírně významný, dosud málo využívaný pramen se značnou vypovídací hodnotou o raně novověkém, ale do značné míry i středověkém právním a sociálním prostředí v Moravském markrabství. Nezbyvá než se těšit na vydání druhého dílu, který bude obsahovat společný rejstřík (jehož absence je v tomto momentu při práci s edicí značně limitujícím faktorem).

MAREK STARÝ

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Lexikon stredovekých miest na Slovensku, Martin ŠTEFÁNIK – Ján LUKAČKA a kol., Historický ústav SAV, Bratislava 2010

629 s., ISBN 978-80-89396-11-5

Na vzniku anotované publikace se pod vedením Martina Štefánika a Jána Lukačky podíleli kolektiv dvaceti autorů, zástupců různých badatelských generací, působících jak v univerzitním prostředí, tak i v archivech a dalších kulturních institucích. Organizaci náročného podniku, jehož hlavním cílem bylo zpracovat dějiny vybraných slovenských měst ve středověku přehlednou systematickou formou hesel s pevnou strukturou, vzalo na svá bedra Oddělení středověkých dějin Slovenska Historického ústavu SAV.

Lexikon přináší informace celkem o 47 městských lokalitách na území Slovenska do roku 1526. Každé heslo (město) je zpracováno v rámci jedenácti kapitol, v nichž lze najít údaje o názvu, poloze města a přírodních podmínkách, nejstarším osídlení, vzniku a formování lokality, městských privilegiích a městském právu, stavebním vývoji a topografii, chronologicky seřazených významných událostech, demografickém vývoji a etnických poměrech, hospodářských aktivitách, správě města, nejvýznamnějších osobnostech a konečně o cír-

kevních dějinách. Vzhledem ke stavu dochování pramenů, ale i míře zpracování či charakteru jednotlivých měst se nepodařilo u některých vybraných lokalit naplnit všechny kapitoly a došlo tak k jisté disproporcii v rozsahu hesel. Nicméně právě striktní členění do příslušných částí umožnilo přes velký počet autorů udržet jednotnou formu soupisu. Protože hlavním záměrem hesel nebylo nahradit monografii k dějinám města, ale poskytnout vyvážený a uspořádaný pohled na vybrané oblasti městských dějin, při absenci pramených dokladů pouze ve specifických a odůvodněných případech využili autoři analogie s jinými městy nebo regiony. Jednotlivá hesla provázejí důkladná anglická resumé respektující jejich strukturu. Publikace obsahuje obšírný vědecký poznámkový aparát, jenž svým rozsahem a kvalitou přesahuje podobná encyklopedická díla. Na konci knihy lze nalézt vedle seznamu použitých pramenů a literatury, který zahrnuje převážně díla domácí slovenské produkce, také přehled archivů a využitých archivních fondů.

Zevrubný kritický aparát, stejně jako důraz na práci s archivním materiálem, naznačují, že kniha není směřována pouze k zájemcům z řad laické veřejnosti, ale především k vědecké obci. Proto zaráží velice stručná úvodní část (pouze jedna tisková strana) věnovaná genezi měst na Slovensku. Právě unikátní shromáždění pramených údajů ke zvoleným městským lokalitám umožňuje nový souhrnný pohled na různé aspekty zrodu a rozvoje slovenských středověkých městských lokalit, mezi které patří například vznik institucionálního města nebo jeho etnický či správní vývoj. Využití nejnovějších archeologických a uměleckohistorických poznatků zároveň přináší řadu informací ke stavebnímu a topografickému utváření jednotlivých urbáních organismů, které si bohužel musí každý čtenář složitě rekonstruovat sám na základě příslušných kapitol u jednotlivých měst.

Absence definice středověkého města na Slovensku má za následek i nejasnost v kritériích, podle nichž byla města do hesláře zařazena, resp. proč zde některé lokality nenajdeme. Mimo zájem autorského kolektivu se ocitla celá řada tzv. přechodných a neúplných sídelních forem, označovaných v odborné literatuře nejčastěji pojmem „mestečko“. Pochybovat lze také o tom, do jaké míry může dokumentovat kulturní výspělost té které městské lokality počet studentů, kteří studovali na univerzitách. Bez prosopograficky orientované analýzy z daných čísel nelze